

TÜRKİYE'DE 1980 SONRASINDA EĞİTİM SEKTÖRÜNDE PLÂNLAMA ÇALIŞMALARI

Prof.Dr. Muhsin HESAPÇIOĞLU*

1. 1980 Öncesi Durum

Türkiye ilk kalkınma plânını 1963 yılında yürürlüğe koymuştur. O yıldan bu yana yapılan plânlar ve kapsadıkları dönemler şunlardır:

1. Perspektif Plân (15 Yıllık) (1963-1977).
 - Birinci Beş Yıllık kalkınma Plânı (1963-1967).
 - İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1968-1972).
2. Perspektif Plân (22 Yıllık)(1973-1995).
 - Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1973-1977).
 - 1978 Yılı Programı.
 - Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1979-1983).
 - 1984 Yılı Programı.
 - Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1985-1989).
 - Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1990-1994).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı da dahil olmak üzere bu plânların hepsinde insan-gücü ve eğitim kesimlerinin plânlanmasında en azından kuramsal olarak ilköğretim alanı dışı alanlar için insangücü plânlaması (=manpower approach) diye bilinen plânlama yaklaşımı esas alınmıştır. Bu çalışmalar başlangıçta OECD yönetiminde Türkiye'nin de dahil olduğu **Akdeniz Bölge Projesi** çerçevesinde başlamıştır. Devlet Plânlama Teşkilâtı 1963 den 1980'e uzanan zaman dilimi içinde bu plânlama yaklaşımını gittikçe refine ederek uygulamıştır. Bir başka deyişle, insangücü modelinin ilk baştaki kuramsal çerçevesinin yetersizlikleri uygulamada görülmüş ve eğitim sisteminde niteliksel boyutuda içerecek şekilde revize edilmiştir. Türkiye'de insangücü ve eğitim plânlamasının konjüktürüne bakıldığında böyle bir gelişim tespit edilebilir. Eğitim sisteminin ilk öğretim alanı içinse yine baştan beri sosyal talep modeli (=social demand approach) diye bilinen plânlama modeli esas alınmıştır. Bunun gerekçesi de gayet basittir. Her ülkede olduğu gibi ülkemizde de ilköğretim yasa ile zorunlu bir öğrenim basamağıdır. Bu yaş grubundaki çocuklarımızın hepsi ilköğrenim görmek zorundadırlar ve devlet de oluşacak bu eğitim talebini doyuracak önlemleri al-

* M.Ü.Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

mak zorundadır. 1980'lere kadar gerçekleştirilen kalkınma plânlarımızda uygulanan eğitim plânlaması yaklaşımları bu iki model ile sınırlı değildir. Plânlarımızda bazı insangücü kategorileri için geleneksel insangücü modeli çerçevesinde uygulanan bazı alt yöntemlerin varlığına şahit oluyoruz. Özellikle sağlık elemanları için yoğunluk katsayıları yöntemi ve korrelasyon yöntemi, öğretmenler için yoğunluk katsayıları yöntemi, ekonominin bazı kesimleri için uluslararası karşılaştırma yöntemi, yine ekonominin bazı kesimlerinde istihdam yatırım serileri yöntemi gibi yöntemlerin uygulandığını görüyoruz (HESAPIÇIOĞLU 1984).

2. Plânlı Dönemin Başlangıcından 1980'e Değın Ülkenin Ekonomik Kalkınma Stratejisi

Plânlı dönemin başlangıcından 1980'e kadar Türkiye'de uygulanan iktisadî kalkınma stratejisi "ithal ikâmesi stratejisi" diye bilinen stratejidir. Bu strateji çerçevesinde yürütülen sanayileşme politikası 1973 deki petrol fiyatı artış şoku ile tıkanmıştır. Buna ek olarak bu dönemde Dünyadaki köklü değişmelere ve olumsuz ekonomik gelişmelere karşı gereken önlemlerin alınmasında gecikilmiş ve Türkiye bir ekonomik krize girmiştir. Bu sonuç Türkiye'nin ekonomi politikasında köklü bir değişikliği gündeme getirmiştir. Bu değişiklik 24 Ocak 1980'de yürürlüğe giren 24 Ocak Kararları'dır.

"(...) 25 Ocak 1980'den itibaren, Türkiye, piyasa ekonomisine daha çok ağırlık vererek ekonominin canlandırılmasını hedefleyen, anti enflasyonist ve ihracatın teşvikine yönelik bir ekonomik istikrar programını (...) uygulamaya koymuştur" (HAMURDAN 1982, S.3). 24 OCAK 1980 kararları bu tarihten sonra uygulanan ve hazırlanan kalkınma plânlarının makro politikalarını belirlediler. Bu kararların başlıca özellikleri şöyle özetlenebilir:

- 1) Ekonomik kararlarda fiyatlar göstergedir.
- 2) Ekonominin büyümesi dışarıya dayalı olmalıdır.
- 3) Ekonomide kamu kesimi daraltılmalıdır.
- 4) Sanayi yatırımları sınırlandırılmalıdır (KEPENEK 1987, s.47-51; OYAN 1987, s.33-88).

Belirtildiği gibi, 24 Ocak kararları iktisadî sorunların çözümünde piyasa mekanizmasına ağırlık veren bir nitelik taşımaktadırlar. 1980 sonrası eğitim sektöründe olan gelişimi bu perspektifden görmek gerekmektedir.

3.24 Ocak 1980'den Sonraki Gelişmeler.

Dördüncü Plânın kapsadığı dönem 1989-1983 dönemidir. 24 Ocak 1980 de söz konusu kararlar alınıp, yeni bir iktisadî politika uygulamaya konmasına karşın 24 Ocak 1980 den sonra 1983'e değın yeni bir revize plân hazırlanmamıştır. Böylece "1980-1984 döneminde Türkiye ekonomisi fiilen orta vadeli bir plâna başvurulmadan yönlendirildi. Bu dönemde, IMF ve Dünya Bankası programları ekonomideki temel kararlara çerçeve teşkil etti" (CELASUN 1989, s.11).

1980 sonrası gelişmeleri üç ayrı yönden izlemek olasıdır: 1) DPT'nin yaptığı plânlara, 2) YÖK'ün kuruluşu ve eğitim plânlaması alanında izlediği yaklaşım ve 3) Millî Eğitim Bakanlığı içinde yapılan plânlama çalışmaları.

3.1. DPT'nin Yaptığı Plânlara

a. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1985-1989) ve Eğitim Plânlaması Yaklaşımı

Beşinci Beş Yıllık Plân modeli dördüncü plân modelinin aynıdır. Herhangi bir değişiklik yapılmamıştır (POLAT 1986, s.20). Faktör fiyatlarıyla GSMH dışındaki millî gelir değişkenleri, tasarruflar, yaratılacak ek istihdam ve sektörel üretim düzeyleri model tarafından belirlenmektedir (TIKTIK 1986, s.45). Aynı plânın insangücü/eğitim plânlaması modeline baktığımızda iktisadî model ile tutarlı olarak insangücü modelinin kullanıldığını görüyoruz:

"Türkiye'nin önümüzdeki Beş Yıllık Plân dönemindeki kalkınmasını yönlendirecek sayısal hedefler bir makro model çerçevesinde çözümlenmektedir. Bu iktisadî hedeflerin gerçekleştirilmesi sırasında açılacak yeni istihdam, makro modele göre ortaya çıkmaktadır. İnsangücü plânlaması, ek olarak istihdam edileceklerin gerekli üretimi yapabilmek için gerekli meslekî seviye ve vasıflarını belirleyen bir çözümlerdir. Makro model ve istihdamın dağılımı ile tutarlıdır. Mevcut insangücü yetersizlikleri, fazlalıkları ve önümüzdeki Beş Yıllık Plân dönemindeki insangücü ihtiyacını belirler. Eğitim modeli ise insangücü hedeflerini karşılamak üzere şekillenmiş; buna göre hedefler verilmiş, ayrıca toplumun ve eğitimin genel amaçlarına cevap verecek marjlar konulmuştur. Eğitim kurumlarının kapasitesi, genel olarak, ekonomik ve sosyal gelişme hedeflerine göre hesaplanan insangücü ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli bulunmaktadır. Ancak eczacılar dışındaki sağlık personeli; elektrik, elektronik, bilgisayar mühendis ve teknisyenleri ile öğretmen ve öğretim üyesi sayılarında yetersizlik görülmektedir. Ayrıca, meslekî-teknik öğretimin, teknisyen ve vasıflı işçi ihtiyacını karşılayacak şekilde yeniden düzenlemesi gerekmektedir" (BBYKP, s.135).

Görüldüğü gibi Beşinci Plân, bir kaç meslek alanı dışında eleman ihtiyacı öngörmemektedir.

b. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1990-1994) ve Eğitim Plânlaması Yaklaşımı

Altıncı Beş yıllık kalkınma Plânının makro modeli, Beşinci Plânın makro modelinin bir geliştirilmiş hâlidir. Bu modelde reel sektör ile kamu finansmanı değişkenleri ve parasal büyüklükler arasındaki ilişkiler ilk kez kapsamıştır. Model 10 sektörü içermekte olup, 129 değişkenden ve 51 parametreden oluşmuştur. Modelde insangücü ihtiyacını belirten denklemlere yer verilmemiştir (DPT Şubat 1991). Fakat ekonominin insangücü ihtiyaçlarının tahmin edilmesinde önceki plânlarda olduğu gibi istihdam-katma değer elastikiyet katsayıları yöntemi kullanılmış olduğundan (DPT Kasım 1989; DPT Haziran 1989) bu denklemlerin neler olduklarını biliyoruz.

Altıncı Plân, insangücü/eğitim plânlaması yaklaşımı konusunda şöyle diyor:

"Eğitim Sisteminin bütününi kapsayan bir eğitim insangücü plânlama sistemi kurulacak(...)"(ABYKP, s.294).

"Yüksek öğretimde kapasite arttırımı yapılırken insangücü ihtiyaçları yanında sosyal talep de dikkate alınacaktır" (ABYKP, s.295). Plânda, sözü edilen bu sosyal talebin uygulanan insangücü plânlaması modeline nasıl entegre edildiği belli değildir. Plân, sağlık alanında, öğretmenlik, enformatik, elektrik-elektronik, bilgisayar, endüstri mühendisliği, yabancı diller, yönetim bilimleri ve işletmecilik, uluslararası ilişkiler dallarında eleman ihtiyacından söz etmiştir (ABYKP, s.298).

3.2. YÖK'ün Kuruluşu ve Eğitim Plânlaması Yaklaşımı

6.11.1981 tarihinde 2547 sayılı "Yükseköğretim Kanunu" ile Türk yüksek Öğretim sektörü yeniden düzenlenmiştir. 20 Temmuz 1982 tarihinde de 41 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile ülkemizdeki yüksek öğretim kurumları yeniden örgütlendirilmiştirlerdir (BAŞARAN 1987 s.5-89 KAYA 1989, s.40).

2547 sayılı yasa ile DPT'nin karşısına yüksek öğretim alanı için eğitim plânlamasından sorumlu ve yetkili bir ikinci organ olarak YÖK çıkmıştır. YÖK, insangücü ve eğitim plânlaması alanında DPT'den ayrı bir yaklaşım benimsemiştir. Bu yaklaşımı sosyal talep modeli olarak karakterize edebiliriz. Bu yaklaşım YÖK'ün çeşitli yayınlarında ve Sayın İhsan Doğramacı'nın çeşitli beyanlarında dile gelir. Öz olarak şöyle özetleyebiliriz. Önce eğitim plânlamasında uluslararası karşılaştırma yöntemi kullanılarak Türkiye ile benzer gelişmişlik düzeyine sahip ülkelere bakılmakta ve Türkiye'de yüksek öğretim okullaşma oranının 1980'li yılların başında %6 civarında, Türkiye ile aynı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerde ise %290-%30 arasında olduğu tespit edilip buradan Türk yüksek eğitimi için şu politika elde edilmektedir.

"Biliyorsunuz, 1961'den sonra plânlı döneme geçilmiştir. 1979-1980 ve onu izleyen dört öğretim yılı için Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında yükseköğretim çağındaki öğrencilerin ve gençlerin okullaşma oranı şöyle öngörülmüştü: 1979'dan itibaren sırasıyla yüzde 10.4, yüzde 11.2, yüzde 12.3, yüzde 13.4 ve nihayet 1980 için yüzde 15.

Gerek bu plân hedeflerinin gerçekleşebilmesi ve gerekse okullaşma oranının yükseltilebilmesi için, Devletçe gereken çaba harcanmış ve 1973 yılından itibaren yeni yeni üniversiteler açılmıştır.

Mevcut 8 üniversiteye 11daha eklenmek suretiyle üniversite sayısı 19'a yükseltilmiştir. Fakat haliyle bu sayı artışına rağmen, ne yazık ki, öğrenci sayısında bu artış gerçekleştirilememiştir(...). Sonuç olarak, bu olumsuz tutum yüzünden plânda öngörülen hedeflere ulaşamadığı gibi, yüksek öğretimdeki okullaşma oranı da 1975-1976 yılının %9.1'ine karşı 1980-1981 yılında %5.9'a düşmüştür. Bu durum karşısında Yükseköğretim Kurulu, üniversitelerle görüşerek ve yeni bir düzenlemeye giderek kapasite arttırımı üzerinde durmuştur" (DOĞRAMACI 1989, s.XXIX-XXX). Sonuçta da yüksek öğretime alınan öğrenci sayısı 1983'te önceki yılın iki katına yükseldi ve daha sonraki yıllarda da kararlı bir artışla 1988'de 150.000'e yaklaştı (YÖK 1988, s.33-34).

Görüldüğü gibi YÖK'ün yaklaşımı tipik bir sosyal talep yaklaşımıdır. Burada 1980'den sonraki dönem için YÖK eğitim politikasının, DPT'nin eğitim politikasını geçersiz kıldığını, onu tamelden dinamitlediğini belirtelim. İki kurum arasındaki plânlama ve politika yaklaşımı konusundaki bu farklılık doğal olarak sürtüşmelere neden oldu ve bu farklı politikaların ahenkleştirilmesi zorunluluğunu da beraberinde getirdi. Böyle bir zorunluluk sonucu DPT, YÖK ve MEB ortaklaşa olarak yeni üniversitelerin açılması için standartlarını belirleyen bir "Yüksek Öğretim Raporu" hazırladılar (CUMHURİYET, 4 Nisan 1991, s.3). Bu rapor bir bakıma her üç kurumu da yeni bir üniversite açma konusunda asgarî müştereklerde birleştirme amacını taşıyor. Olay politika gündemine geldiğinde konu her ile bir üniversite ya da "nylon üniversiteler" şekline dönüştü (HÜRRIYET, 31 Mayıs 1991, s.27).

3.3. Millî Eğitim Bakanlığı Bünyesinde Gerçekleştirilen Plânlama Çalışmaları

24 Ocak 1980'den sonra Millî Eğitim Bakanlığı'nca gerçekleştirilen eğitim plânlaması çalışmaları, ilk iki kurumun aksine, plânlamanın daha çok nitelik boyutuyla ilgilidirler (HE-SAPÇIOĞLU 1989, s.71-76; KABADAYI, s.1-9). 80'li yılların başında bakanlık önce kendi içinde plânlama ile ilgili APK biriminin kurulması ile ilgili kurumsal düzenlemelere gitmiştir (TURAL/KARAKÜTÜK 1991, s.16-24). Bu dönemde Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde politika düzeyinde gerçekleştirilen plânlama çalışmaları şunlardır:

a) X. Millî Eğitim Şûrası (23-26 Haziran 1981)

Bu şûrada, "Türk Millî Eğitim Sistemi, bu sistemin bütünlüğü içinde eğitim programları, öğrenci akışını düzenleyen kurallar ve öğretmen yetiştirme" konularını tartışılmıştır.

b) XI. Millî Eğitim Şûrası (8-11 Haziran 1982)

Bu şûrada, "Millî Eğitim Hizmetindeki öğretmen ve eğitim uzmanlarının durum ve sorunları" görüşülmüştür.

c) XII. Millî Eğitim Şûrası (18-22 Temmuz 1982)

Bu şûrada, "Türk Eğitim Sistemi, Yüksek Öğretim, Öğretmen Yetiştirme, Eğitimde Yeni Teknolojiler, Türkçe ve Yabancı Dil Eğitim ve Öğretimi, Öğretim Programları" konuları görüşülmüştür.

d) XIII. Millî Eğitim Şûrası (15-19 Ocak 1990)

Bu şûrada "Yaygın Eğitimde Kavram, Kapsam ve Eğilimler, Yaygın Eğitimde Organizasyon ve İşbirliği, Yaygın Eğitimde Yatırım ve Finansman, Yaygın Eğitimde Personel" konuları görüşülmüştür (BAŞBAKANLIK).

e) 1. Özel Eğitim Konseyi (13-15 Mayıs 1991)

Bu konseyde, "Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri, Görme Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri, İşitme Engelli Çocuklar ve Eğitimleri, Zihinsel Engelli Çocukları ve Eğitimleri, Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri, Süregen Hastalığı Olan Çocuklar ve Eğitimleri, Ko-

nuşma Sorunlu Çocuklar ve Eğitimleri, Uyum Sorunu Olan Çocuklar ve Eğitimleri" konuları görüşülmüştür (MEB 1991).

f) 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu (Resmî Gazete: 19.6.1986)

Ülkemizde mesleki ve teknik eğitimin kalkınma plânları ve hükümet programlarında ön-görülen hedeflere uygun olarak gerçekleştirilmesi, endüstri ve hizmet sektörünün ihtiyaç duyduğu, ortaöğretim seviyesinde eğitim görmüş, nitelikli insan gücünün okul-işletme iş-birliği ile yetiştirilmesi mesleki ve teknik eğitimin, örgün ve yaygın eğitim yoluyla geliştirilerek yaygınlaştırılması gayesi ile bu yasa çıkarılmıştır (MEGSB Eylül 1987).

g) Gebze Şûrası (10-11 Haziran 1987)

10-11 Haziran 1987 tarihinde Gebze'de toplanan "küçük eğitim şûrası" orta dereceli okul-larda haftalık ders ve ders saati sayısının azaltılması ile ilgili kararlar almıştır (HESAPÇI-OĞLU 1988 s.37).

h) Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Düzeni

1991-1992 Öğretim yılından itibaren koşulları uygun olan ortaöğretim kurumlarında ders geçme ve kredi düzenine geçildi (MEB 2 Eylül 1991; Yaşadıkça Eğitim Eylül/Ekim 1991).

4. Genel Değerlendirme

Türkiye'de 24 Ocak 1980'den günümüze kadar olan dönemde gerçekleştirilen eğitim poli-tikası ve eğitim plânlaması uygulamalarına baktığımızda, eğitimin giderek bir sosyal mal-dan çok, özel yani ağır basan bir mal olarak algılanmaya başladığını ve böylece bu özel yö-nü fazla eğitim malının üretim, dağıtım, bölüşüm ve tüketiminin piyasa mekanizmasınca gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda bir görüşün ve böylece plânlama karşı bir güvensiz-liğin ağırlık kazanmaya başladığı görülmektedir (LEVENT 1988; ÂDEM 1989, s.149-174). Bu olgu eğitim sektörü için devletin yeterli kaynak ayıramaması ve böylece değişik finans-man almaşıklarının gündeme gelmesi ile de desteklenmektedir (HESAPÇIOĞLU 1991; ULUĞ 1991, s.34-36). Fakat şu husus da unutulmamalıdır ki, eğitim sisteminin akılcı bir şekilde açıklanması, incelenmesi, eğitim sürecinin temel gerçeklerinin belirlenmesi ve mümkün olabilecek gelişme yönlerinin tahmini eğitim plânlaması denen çalışma içinde şe-killenir. Bu şekilde eğitim plânlaması eğitim politikasının temelini oluşturur. Rasyonel bir eğitim politikası eğitim plânlamasından vazgeçemez (HESAPÇIOĞLU 1989, s.38-39).

KAYNAKLAR

- ÂDEM, M., "Yükseköğretimde Plânlama ve Koordinasyon". TED (Ed). Yüksek Öğretimde Değişmeler. (TED Yayınları), Ankara 1989, s.149-174.
- BAŞARAN, AR, Üniversite Tarihi. Üniversite ve Fakültelerle ilgili Kanun ve Yönetmelikler, Cilt I, (İstanbul Üniversitesi Rektörlük Yayını No: 3452), İstanbul 1987.
- BAŞBAKANLIK, Gelişen Türkiye: Millî Eğitim, (Ankara), (Yt yok).
- CELASUN, M, "Orta Vadeli Plânlama ve 6. Plân (")". Cumhuriyet, 19 Haziran 1989, s.11.
- DOĞRAMACI, I., "Yüksek Öğretim Kurulu Başkanı Prof. İhsan Doğramacı'nın Konuşması3. TED (Ed), Yüksek Öğretimde Değişmeler, (Türk Eğitim Derneği Yayınları), Ankara 1989, s.XXII-XXXVII.
- DPT, Besinci Bes Yıllık Kalkınma Plânı: (1985-1989), (DPT: 1974) Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1985.
- DPT, Türkiye'de İlgücü Piyasası Verileri. (Yöntem ve Değerlendirme), (DPT/SPB), Ankara Kasım 1989.
- DPT, İstihdam (Özel İhtisas Komisyonu Raporu), (DPT: 2170, ÖİK: 341). Ankara Haziran 1989.
- DPT, Altınca Bes Yıllık Kalkınma Plânı: 1990-1994, (DPT: 2174), Başbakanlık Basımevi, Ankara 189.
- DPT, Altınca Bes Yıllık Kalkınma Plân Modeli, (DPT/IPD), Ankara Şubat 1991.
- HAMURDAN, Y., Türkiye'nin İnsan Gücü ve İstihdam Raporu, (DPT), Ankara Şubat 1982.
- HESAPÇIOĞLU, M., Türkiye'de İnsan Gücü ve Eğitim Plânlaması, (A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No: 127), Ankara 1984.
- HESAPÇIOĞLU M., Öğretim İlke ve Yöntemleri. Eğitim Programları ve Öğretim, Beta Yayınları, İstanbul 1988.
- HESAPÇIOĞLU, M., Eğitim Plânlaması ve Yönetim, (M.Ü.Yayını, No: 472), İstanbul 1989.
- HESAPÇIOĞLU, M., "Eğitim Kuponları: Eğitim Finansmanında Alternatif Bir Yaklaşım" M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1991/3, s.157-171
- KABADAYI, R., "Niteliksel Eğitim Plânlaması ve Eğitimde Nitelik Sorunu" (çoğaltma), (yy ve yt yok).
- KAYA, Y.K., İnsan Yetistirme Düzenimize Yeni Bir Bakış. Eğitimde Model Arayışı, Bilim Yayınları, Ankara 1989.
- KEPENEK, Y., 12 Eylül'ün Ekonomi Politikası ve Sosyal Demokrasi, V Yayınları, Ankara 1987.

LEVENT, E., "21 Yüzyılı Karşılarcken Millî Eğitimde Yeni Strateji", Türkiye Gazetesi, 16-23 Temmuz 1988.

MEGSB, Çıraklık Eğitimi. (Yapılan Çalışmalar, Değerlendirme ve Plânlama), (MEGSB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü), Ankara eylül 1987.

MEB, 1. Özel Eğitim Konsevi: 15 Mayıs 1991 Programı, Ankara 1991.

MEB, "Ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği. Tebliğler Dergisi, 2 Eylül 1991, Sayı: 2341'e ek.

"Naylon Üniversiteler". Hürriyet, 31 Mayıs 1991, s.27.

OYAN, O., 24 Ocak Ekonomisinde Dışa Açılma ve Mali Politikalar, V Yayınları, Ankara 1987.

POLAT, M., "Plânlı Dönemde Türkiye'de Kullanılan Plân Modelleri". DPT, Devlet Plânlama Teskilâtında Kullanılan Plân Modelleri ve Yeni Teklifler, DPT, Ankara Mart 1986, s.5-34.

TIKTIK, A., "Uzun Vadeli Plânlara Dairesinde Kullanılan Plân Modeli ve Alternatif Makro Modeller Üzerine Bir Not". DPT, Devlet Plânlama Teskilâtında Kullanılan Plân Modelleri ve Yeni Teklifler, DPT Ankara, Mart 1986, s.45-52.

TURAL, N./KARAKÜTÜK, K., "Eğitim Politikası". Eğitim ve Bilim, Ekim 1991, Sayı: 82, (ankara), s.16-24.

ULUĞ, F., "Türk Eğitim Sisteminde Finansman". Çağdaş Eğitim, Eylül 1991, Sayı: 169, (Ankara), s.34-36.

"Üniversiteye ABD Modeli". Cumhuriyet, 4 Nisan 1991, s.3

"Yaşadıkça Eğitim" Dergisi, Eylül/Ekim 1991 sayısı.

YÖK, Kasım 1981-Kasım 1989 Döneminde Yükseköğretimde Gelişmeler, (YÖK Yayını), Ankara 1988.